

Hugo Mathiesen.

MINDEORD

over afdøde medlemmer.

I.

Hugo Albert Matthiessen.

19. december 1881—9. december 1957.

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 17. april 1959.

Af C. Elling.

Den sjældne Mand, som her skal mindes, fik en ydre Levnedsgang, hvis Linier er ligesaa enkle og stærke som hans Personlighed. Han fødtes i et godt, gammeldags Købstadshjem, han døde i et saadant paa Østerbro. Matthiessen blev ansat 1910 ved Nationalmuseet, fire Aar efter sin Magisterkonferens i Historie, og afgik fra Museet som Inspektør af 1. Grad i 1949 med henvend 40 Aars Tjeneste bag sig. Disse faste Rammer — Borgerstuenes snævre Lukke, Embedets Ruter og Timer — fristedes den hjemfarne Mand, altid trofast og konservativ, intet Øjeblik til at bryde. Forsaaavidt var han haardnakket insulær. Men aldrig saa man Beboeren af en elsket Ø forlade den saa hyppigt. Som Forsker gennemførte han med sjældnen Konsekvens en Vagants Tilværelse. Vanemennesket blev en metodisk Strejfer. Ingen Afkrog var saa fjern, ingen Vej saa sur at han jo søgte den — med den fotografiske Kasse af poleret Træ i en Rem over Skulderen og med Bowler-Hatten paa sit Hoved. Idelig higede han mod nye Maal udenfor sin Hverdags slagne Omrids, uafsladelig vandrede han ud, grundede, gravede, søgte. Paa næsten mirakuløs Vis evnede denne farende Skolar at lægge alle sit Livs Svinker ind i et Mønster af stor Prægnans og Skønhed. Vi ser det nu.

Ved sin Død efterlod Hugo Matthiessen seksten Bøger og en Række Afhandlinger. Egentlig var Antallet af hans separat udgivne Skrifter større, men selv opgav han kun disse seksten Bøger, alle i samme Udstyr og Format. De hænger indbyrdes sammen, i hvert Fald ved Rodskud, udgør et Hele. Det Fragment, der er offentliggjort af den 75-aariges sidste Bog, er gjort af samme Aand og endog holdt i samme Tone som den 28-aariges første Arbejde i Bogform. Om noget videnskabeligt Forfatterskab kan læses som een Bog, med mange Kapitler, da er det Matthiessens.

Han skiftede hverken Metode eller Stil, men skærpede og forfinede naturligvis begge Dele gennem Aarene op til Mesterskabet. Dybest set realiserede han blot sig selv, som en Kunstner gør det. Da han selv var saavel hel som original, blev hans Værk ligesaa. Tidligt vidste han hvad han vilde. Han fik Mod til at gøre det. Han gennemførte det, fast i Forsæt og altid den samme, med langsom Ilen, til Pennen faldt ham af Haanden. Matthiessens *oeuvre*, enestaaende harmonisk, staar for hans Kerneliv. Det er nu hans Mindesmærke.

Hugo Matthiessen var den fødte Kulturhistoriker. Bag Troels-Lund laa, trods al Frigørelse, dog altid Antiken og Filosofien. Elev af ham blev Matthiessen aldrig, han stod paa sin Pælerod. Bag Eiler Nystrøm skimtedes altid Aktstykket, bag Jørgen Olrik øjnedes bestandig »Stykket« og Texten. De sidstnævnte to Kulturforskere, hver paa sin Vis en Pionér, blev knyttet til Matthiessen, der kun var faa Aar yngre, i varmt Venskab, især efter Stiftelsen af »Selskabet for dansk Kulturhistorie« i 1936. Alle tre elskede det samme, et gammelt Danmark og dets Søgnedags Historie, men de dyrkede det rigtignok meget forskelligt. Matthiessen var anlagt som Syntetiker. For ham var Kulturens Historie uløseligt forbundet med Landet og Jorden, med Natur og Vejrlig. Han saa Menneskers Værker, deres Gøremaal og Skæbner i Væxt ud af det Stof og de Kaar, der havde formet dem. Taine's Milieulære var næppe oversat, dog tror jeg ikke, at Matthiessen har lært noget væsentligt af den. Hans Følelse for Landskabet — og for Byen som Landskab — var langt mere oprindelig end den franske Lærdes. Han havde Hjertets Skarpsyn, en ikke uforkastelig Egenskab hos den Historiker, der vil tyde det Menneskelige. Jeg skulde mene, at Matthiessen hellere læste Victor Hugo's pragtfulde Skildring af et dystert kæmpende Paris i Romanen »Notre-Dame« end de snedigste Traktater dresserede af Begrebet »Sociologi«, der var ham ligesaa forhadet som Arkæologien nede i Museets første Afdeling. Han havde ringe Smag for en Systematik, der stundom forekom ham at hænge i nødtørftige Stilladser, og skøttede lidet om en Klarhed, der kunde vindes ved at kaste Barnet ud med Badevandet.

Paradoxalt nok yndede Matthiessen, den benaadede Kulturhistoriker, at kalde sig selv Topograf. Visselig, det var han ogsaa. Men Kortet, flittigt brugt, var for ham kun et Plan under et meget

levende, et groende og furet Land, beaandet af Historie, oprevet af Tragik, tilsmilet af Idyl, indviet af Poeter, formet og dyrket af arme Menneskebørn. Oscar Levertin har engang fremhævet den fine Kunst at kunne se Virkeligheden i historisk Tone. Dette var just Matthiessens store Kunst. Han gik ind i Tingen som den *er* — et Stykke Hede, en glemt Vej, et gammelt Stræde, en hulet Eg —, kun sjældent, om nogen Sinde, begyndte han med Texten eller Dokumentet. De frugtbareste Kilder randt i Terrainet, de andre opsøgte Felthistorikeren under Arbejdets Gang.

Matthiessen havde et forskende, men ogsaa et altid undrende Øje. Som en Romantiker var han anelsesfuld naar Objektet under hans Blik blev tilegnet. Den mindste Genstand, en Formation, en Belysning, som andre ikke ænsede, kunde give ham Syner ind i Fortiden. Gik man med ham gennem et Landskab kunde man stundom faa det Indtryk, at han ledtes med en Ønskekvist i Haanden. I gamle Byer formelig vejrede han sig frem.

Den forunderlige Evne til Indføling i Naturen og i levende Kulturlevn, der gennemtrængte Matthiessens Konstitution som Historiegransker, var forbundet med en Pietet saa rodfæstet, at den havde religiøs Karakter. Udgaet fra et gammeldags Slægtsmilieu med vaagen Sans for Tradition og prøvet Sæd var Ærefrygt for Fædre og Fædres Minde ham medfødt. Han fastholdt denne Kultus gennem hele Livet, Aar for Aar vandt den i Dybde og Bredde. Til Slut havde hans *pietas* rejst Altre overalt i Danmark. Den begyndte paa Fredericia Kirkegaard. Seeren var en stærk Erindrer. At være Historiker betød for ham ikke blot at røgte en Profession, han fulgte et Kald. Der findes i hans samlede Produktion næppe et Arbejde, der nøjes med at løse et Spørgsmaal. Hvert Skrift fra hans Haand — bortset fra hans meget faa rent kasuistiske Meddelelser — bærer et lønligt Tegn, en Hilsen og en Tak.

Thi Matthiessen hørte jo til de ikke talrige Historikere der erkendte, at hans Videnskab havde en Muse. Han var endog saa lykkelig at besidde Talentet til at dyrke hende. Der var en Kunstner i ham. Til Historiegransker blev han kaaret allerede i Poge-skolen. Som Yngling, og i Studieaarene, gærede hans Originalitet sammen. Det artistiske i hans Naturel fik Næring ved Omgang med unge Malere og Poeter. Paa en Kvist i Snarens Kvarter, det ægte, gamle København, slugte han Historie; det gjaldt at faa sit Penum rask fra Haanden, han var fattig, Studiet trist, han blev

færdig paa fem Aar. Ind imellem skrev han Digte. Nogle af dem er offentliggjort i »Tilskueren«. Her fik Hugo Matthiessen sin litterære Debut, i 1905, med tre stemningsfulde Poesier inspirerede af Skovmystik. Poesien drog ved denne Tid saa stærkt, at den unge Forsker vaklede. Han opsøgte da Vald. Vedel for at faa hans Dom. Vedel — den altid lydhøre og varsomme — raadede Matthiessen til at gøre sin kunstneriske Evne frugtbar i Historiens Tjeneste. Han gjorde det. Overalt i Matthiessens Forfatterskab fornemmes den ufuldbyrdede Malers Syn og den poetisk følelendes Puls. Mange Passager, særlig i hans tidlige Bøger, kan virke som Tilløb til Prosadigte. Efterhaanden bemestrede han sig denne Tendens og skabte sin egen karakterfulde Prosa, der er malerisk og farvemættet, dog knap, ikke musikalsk, rig paa ypperlige Billeder, varm i Tonen, stundom fyndig, nu og da patetisk, lunerig, men kun sjældent opfrisket af den barokke Humor og aldrig svalet af den Ironi, der fortryller hos Troels-Lund. Et bevæget Menneskes Stil, fortrolig, levende som en mundtlig Fortælling, overtalende, en Monolog til Venner.

Gennem hele sin Tilværelse var det Matthiessen en Nødvendighed at kvæge sig med Lyrik. Jeg tror ikke, at hans Lektüre var meget varieret — al samtidig Digtning, og de fleste moderne Fænomener, afviste han som sig uvedkommende —, men han var en inderlig Læser. I de sorte Aar herhjemme var kernefulde Vers af Grundtvig og milde Strofer af Oehlenschläger ofte paa hans Læber. De trøstede hans Hjerte.

Idet vi fremdrager Kunstneren bag Forskeren kan vi ikke overse de dramatiske Tilskyndelser, der ogsaa laa gemt i hans Psyke. Denne stille, fornemt ærbare Mand berettede Historier med en Aktørs Indlevelse i Situationer og Karakterer. Han, der gerne lod sig henrive af store Optrin paa Fortidens Skuepladser, besad en sjælden Evne til at opfatte — og reproducere — Scener paa Hverdagens lille Teater. Fin Psykolog som han var, taktfuld, ogsaa aaben hvor han følte sig tryk, havde han let ved at omgaas Folk af alle Klasser, især dog saakaldte jævne, oprindelige Mennesker. Fra sine Færder ude i Landet hjembragte han gerne en Høst af kostelige Repliker. Hans Vandringer opfyldte tillige paa deres Vis et Krav i ham, den Ensomme, til at opleve Eventyr, det Extraordinære, i det Fremmede. Matthiessen vilde, troer jeg, smile venligt, om man skæmtende kaldte ham en »Historiens D'Artagnan«.

Ikke for intet værdsatte han Carit Etlar, Gøngehøvdingens Skaber, rigtignok ogsaa en Stifinder i Jylland. Blev han kritiseret trak Matthiessen fra Læret. Opvoxet i Soldaterbyen Fredericia spidsede han altid Øre efter ildnende Signaler. Han elskede Frankrig, fransk Historie, fransk *gloire*, havde berust sig i Michelet's passionerede Værker, gæstede Landet flere Gange, og førte alle Dage med Lyst sin Rødvin til Munden. Selve hans ydre Tilsynekomst, hans Livs Maske, fortalte grumme meget om Mennesket, hvad det dyrkede og hvor det ønskede sig placeret. Det fremadredte Haar med Spidsen i Panden var en Reminiscens fra Bohèmens Liv paa Hybelen i Nybrogade, den nedkæmpede Digtters Mærke. Den lille Moustache — det var Musketerens. Og endelig Hatten, den stive, sorte Hat, altid forskrevet fra et anset Hus i London — den var den gode Borgers Tegn. Under det hædrede han sit Hjem, sin Far, sin Købstad, sit Østerbro. Kontrasterne — og der var mange — støbtes helt ind i *Figuren*.

Det poetiske Gemyt var nok bærende i Matthiessens Originalitet. Af den Grund, og fordi det saa sjældent forekommer selv hos humanistiske Videnskabsmænd, har jeg opholdt mig forholdsvis længe ved det. Men herskende var og blev, trods Anfægtelser, det forskende Skarpsind; ellers kunde disse Mindeord ikke udtales. Matthiessens følsomme Sansning kobledes sammen med en udsøgt Intelligens. Hans Følgeslutninger stod ikke tilbage for hans Iagttagelser hvad Sikkerhed angaar. Sine Kilders Værd bedømte han koldblodigt. Artisten og Logikeren trak paa samme Hammel. Det er værd at erindre om, at en Personlighed som Kr. Erslev, ellers saa forskellig fra Matthiessen som vel tænkeligt, tidligt erkendte det mærkelige Talent hos den unge Historiker og banede Vej for ham i vanskelige Aar. Matthiessen glemte ham det aldrig.

Iøvrigt skabte han jo sit eget Fag, som en Snegl sit Hus. Labil som han kunde synes at være, stemningsbevæget, kontrær, ja paradoxal, var han dog i en sjælden Grad harmonisk som Forsker. Det træder for Dagen i hans lykkelige Vexeldrift mellem Studiet i Marken og Studiet af Papirer, trykte og skrevne. Han erhvervede sig overordentlige Kundskaber paa vidtstrakte og indbyrdes meget forskelligartede Gebeter. Spøgende konstaterede han engang i en Samtale med mig, at han aldrig blev kaldt lærd. Skylden var hans egen. Han skjulte sin Lærdom for godt i sine Texter, fra hvilke han med Omhu fjernede alle Støberande og Bom-

huller. Den penibelt demonstrerende Argumentation indrømmede han ingen Plads paa sine Sider. Hvor dybtgaaende og solide hans litterære Fundamenter var, fremgik af hans Bøgers imponerende Apparater, udarbejdede med minutios Omhu. Henvisende til disse stoppede Kældere kunde han trøstigt sætte Rejsekrans paa sine Bygninger og lade Vimpelen deroppe smælde mod Sky.

Det er ugørligt her at foretage en udførlig Gennemgang af Matthiessens meget store Produktion. Hans Skrifers specielle og stærkt personlige Karakter indbyder ejheller til skeletterende Referater; betegnende nok undlod han oftest at forsyne sine Arbejder med Registre. »Man kan jo læse Bogen«, sagde han, det gjorde man ogsaa klogest i, hvis man vilde bruge den. Hans Skrifter var helt komponerede igennem, rigtignok over Themaer, til hvilke Stikord var slette Nøgler. Her vil det være mest oplysende i Korthed at godtgøre, hvorledes Matthiessens Skrifter *formerede* sig.

Den første Bog, *Bøddel og Galgefugl*, fra 1910, benævnes i Undertitlen »et kulturhistorisk Forsøg« og bærer et Citat af Michelet som Motto. Paa den indledende Side fremtrylles et Sanseindtryk af Efteraarets raadnende Skovbund, gennemsyret af Svampes Dufte. Galgefuglen og Bøddelen var saadanne bedærvede Snylttere i gamle Dages Samfund. Man ser, at Emnet for Matthiessens tidligste Forsøg som Gransker direkte voxede ud af hans poetiske Fantasier over Høst og visnende Skove. Bogen er ellers kernesund, det er kun Løvet paa Tærskelen, der gulner vel rigeligt. Efter at have ydet Fødebyen sin Tribut med Monografien *Fredericia 1650–1760*, der udkom 1911 (og suppleredes 1950 med *Fæstning og Fristed*, Interiører med Figurer 1760–1820), videreførte Matthiessen sine Studier i gammelt Byliv, foreløbig set fra Vrangen. *Natten* (1914) er maaske hans mærkeligste Skrift. Det er opbygget over den slaaende Iagttagelse, at et slidt og hyppigt brugt Kildemateriale bliver overraskende nyt og frisk naar det betragtes samlet fra et andet Synspunkt. Middelalderens og Renaissancens Byliv var hidtil studeret i Dagslys. Gaar Forskeren ud i Mørket med sin Lygte, afdækker dens Skær en Vrimmel af tidligere uænsede Smaatræk, et andet Helhedsbillede toner frem. Den unge Romantikers Lanterne blev en Tryllelygte. Hvor mange dunkle Kroge har den ikke belyst, hvor mange Dokumenter har den ikke illumineret før Skildringens Linier blev faste bag Clairobscurer. Man finder rentud geniale Træk i dette Stykke Historie. Ogsaa det føl-

gende Arbejde, betitlet *Gamle Gader* (1917), er overmaade særpræget i Kraft af den anlagte Betragtningmaade. Matthiessen satte sig som Opgave at gøre Rede for vore gamle Byers Struktur alene med de oprindelige Gadenavne som Vejledere. Hans Løsning af Opgaven blev udtømmende, aldeles overbevisende, og den prægtigste Læsning. Nu var en Mester traadt frem. Iagttagelserne ynglede under hans Blik og i hans Sind. To Aar senere, 1919, forsynede han Værket *Gamle københavnske Skilte og Bomærker* med en indledende Studie af definitiv Karakter, samme Aar publicerede han *De Kagstrogne*, en Udløber af hans makabre Granskninger ved Galgebakkens Fod. Disse Blade af Prostitutionens Historie, der kunde være inspirerede af Kredsen omkring Quasimodo hos Hugo, opererer med Kløgt, et stort Opbud af Retsantikviteter og megen Delikatesse.

Herefter begav Matthiessen sig atter ud i Solen og afsluttede sine Bystudier med tre Monografier, af hvilke de to blev banebrydende, den tredie et Kunstværk af høj Rang. *Torv og Hærstræde* (1922) er hvad man nu kalder en Byplanstudie. Som saadan gjorde den Epoke herhjemme ved sin Fremkomst. Matthiessens Demonstration klarlægger i dette Arbejde et centralt Problem, Adelgadens Tilblivelse som en Part af Hovedvejen, dens Væxt i Bykernen og dens Udsondring af Torvet, hvis Skæbne og dramatiske Kamp mod Byens voxende Tryk skildres med stor Anskuelighed for første Gang. I *Middelalderlige Byer* (1927) hæver Matthiessen sig til endnu videre Perspektiver. Han ser nu vore Købstæder fra oven som Produkter af deres Beliggenhed i Terrain og Vejsystem, han skuer dybt ind i de danske Stæders Tilblivelse. Bogen er grundlæggende og uden Tvivl det Værk fra hans Haand, der har haft den videst gaaende Indflydelse. Mellem de tvende her omtalte kapitale Skrifter indskød han saa *Københavnske Gader 1728–1795* (1924), en Skildring af Hovedstadens Fysiognomi, i stort og — især — i smaat, som det formedes af Barokken mellem de to Storbrande. Det var som en Hjemkomst til den pittoreske Stad, hvis Hovedgader i Matthiessens unge Dage hed Snaregade og Magstræde, nu rigtignok oplevede uden *fin de siècle's* Taager. Fremstillingen bovner af Liv og oser af gemytlig Hygge, en Virtuoso er kommet til Byen, spiller op og maler den rød. Men Slyngværket under denne Aabenbarelse er et pedantisk Inventar af Detailler og en Hoben Aktstykker.

Som en Aflægger af denne Serie udkom saa sent som 1951 i Værket »Gamle Købmandsgaarde« en stor Afhandling, i hvilken Matthiessen nedlagde et Livs Studier over vore Handelsherrers Byejendomme i Provinsen. Typens Særart som Organisme og Form er fæstnet for stedse i dette Arbejde, bygget paa intimt Kendskab til samtlige Monumenter og gennemlyst af Varme.

Matthiessen var dengang forlængst beredt til at søge Landevejen. Atter bredes hans Udsyn, denne Gang vældigt. Han ser et Net af Færdselslinier draget over hele Danmark. At rede det ud i Jylland blev Maalet for hans Studier gennem de følgende Aar. Fra Adelgaden marcherede han lukt ud ad *Hærvejen*. Bogen med denne gjaldende Titel (udkommet 1930) beskriver, tolker og befolker den tusindaarige Vej fra Viborg til Danevirke, giver altsaa paa sin Vis et Langsnit gennem Danmarks Historie. Emnet var et Fund, Undersøgelsen en Bedrift, Fremstillingen aldeles overlegen. Ikke uden Grund tog et stort Publikum denne Bog til sit Hjerte, den har opnaaet seks Udgaver. At dette videnskabelige Arbejde af høj Rang tillige lod sig anvende som Guide for Vandrefugle og Motorister glædede Forfatteren overmaade, Skriftet bidrog til at skaffe ogsaa Jylland nye Venner.

Hærvejens Linie rankede sig ganske naturligt ud i Forgreninger. Nu tog Matthiessen sit Stade i Viborg — hans danske Verdens Navle — og fulgte herfra de gamle Færdselsstrøg, der trak sig ud over Hovedlandet som Radierne i et Edderkoppenet. Resultatet af sine Fund og Vandringer fremlagde han 1933 i *Viborg-Veje*. Efter saaledes at have rekognosceret Jylland paa kryds og tværs følte han sig kaldet til at udfylde det lineære Mønster først med Flader og Plastik, saa med Mennesker. *Limfjorden*, fra 1936, giver et bredt udfoldet, magtfuldt Billede af dette store Farvand og dets Historie, i *Den sorte Jyde*, fra 1939, tager Matthiessen Livtag med det sande Jyllands ældgamle elskede Fjende — Heden. Hans Undersøgelse — maaske den mest subtile, han har gjort — forklarer baade Hedens stigende Magt, dens lange Herredømme og dens raske Tilintetgørelse ud fra Ejendommeligheder i jysk Folkekarakter. Topografen var nu alt paa Veje tilbage til Menneskers Samfund og Sind — dog til andre Mennesker end de Førstødte, der fængslede ham i hans Ungdom.

Da kom Krigen i 1940. Den ramte ham som et Kølleslag. Det er hævet over enhver Tvivl, at den bragte ham til at skifte Spor.

Han forlod Jylland og søgte Styrke i Oehlsenschlägers og Grundtvigs Danmark, selve det klassiske Fædreland, det yndige Land. Og han mente vel, at ogsaa andre Danske kunde trænge til at kende det nu. Bogen fik en manende Titel: *Det gamle Land* (1942). Indholdet dækkes aldeles af den. Matthiessen svang aldrig Flaget. Han gik ud i Naturen, bøjede sig over Jord og Planter — og lagde saa an til en storstilet Undersøgelse af det østdanske, specielt sjællandske, Landskab, som totalt forvandlede under Udskiftningen i det 18. Aarhundredes Slutning.

Det gamle Land er vel Matthiessens lærdeste Værk. Et arkivalisk og litterært Kildemateriale af uhyre Omfang er inddraget — agrarhistoriske og forstbotaniske Skrifter, Skovsager, Korrespondancer, Memoirer, Flyveskrifter, Versebøger. Jeg vil ogsaa mene, at Bogen hævder Pladsen som hans stolteste og mest sjælfule Værk. Det er, som om hans Frygt for at se Fædrelandet gaa til Grunde baade skærpede hans Blik og gav hans Stil en transparent Skønhed. Som bekendt blev det Danmarksbillede, som vi endnu erkender som typisk, først opdaget af vor Malerkunst just som det gik sin gradvise Opløsning i Møde. Truende Tab gør gerne clairvoyant. Matthiessens Bog er banet af en smertelig klar Indføling i Emnet, en svunden Tragedie blev menneskeligt belyst af en aktuel.

Med dette Værk i Ryggen, og med Ryggen stiv, returnerede Matthiessen saa til Jylland for at rydde op. Hans Færden ad jyske Veje og hans Ophold i et gammelt Viborg havde henledt hans Opmærksomhed paa *Snapstinget*, det store aarlige Marked, der gjorde Viborg til en merkantil Hovedstad og et finansielt Stormcentrum. I sin Monografi (fra 1946) om den jyske Termin samlede han alle de spegede Traade i sin Haand og præsenterede et mageløst Galleri af Pottemænd og Klubværter, Gøglere, Vindbeutler og Herregaardsslagtere. Arbejdet var træls. I et Brev af 15. Oktober 1943 fra Viborg skrev han til mig: »Store Bunker samler jeg ikke, men en kostelig Essens, uddraget af mavesvære Folianter. Ja, her er baade Sol og Maane, og det kniber for mig ikke at fare ud i Hedebakkerne«.

Store Bunker var unægtelig for Haanden — alt for store, og alt for mange Regnskaber —, da Matthiessen derefter satte sig for at sætte det gamle Jyllands og det Viborger Snapstings mest grandiose Herre et Minde. Den udvalgte var Greve Jørgen Scheel til

Ulstrup og Gl. Estrup. Grandseigneur, Spiller, Skønaand, Hofmand, Fallent af heroiske Maal. Det kan undre en og anden, at Matthiessen tog netop denne Person til Model, da han for første Gang skildrede en Figur i fuld Korpus. Dog — Scheel var Adelsmand, endog en Scheel, og savnede ikke sympatiske Træk. Mere betød det vel, at han unægtelig legemliggjorde et Stykke feudalt Jylland, omend i Dekadence, og især, at hans Skæbne var særdeles dramatisk. Den gav Matthiessen en sen Anledning til selv at escapere ud af Landet. Biografien — *En Greve* kaldet i Korthed (1954) — skildrer ret vidtløftigt Scheels Levned og Bedrifter i Italien. Man gør næppe Matthiessen nogen Uret i at mene, at denne Bog er hans svageste. Det mærkes, at den aldrende Forsker — selv med en Jyde under Armen — bevægede sig paa Gebeter, hvor han ikke ret følte sig hjemme. Han var kommet ud for sent. Kan hænde følte Matthiessen det selv. Og maaske derfor besluttede han at give Portrættet af den plukkede Aristokrat et jysk Modstykke i et Kontrafej af en ulige værdigere Personlighed. Det var hans Hensigt at uddybe Billedet af *Blicher*, det poetiske Jyllands største Skikkelse, ved at give en indgaaende Skildring af hans Baggrund, af Natur, Mennesker og Liv i Digterens hjemlige Kreds. Om nogen var Matthiessen kaldet til dette Arbejde. Det faldt ikke i hans Lod at gøre det færdigt. Men det forundtes ham at gaa bort med Blichers Ord i sine Ører og med det klassiske Jyllands Vidder fortonede for sit Blik. Saa sælsomt rundede Livet sig om denne Drømmer og Forskersjæl. Et af hans Ungdoms Digte, trykt 1907, besynger Spoven, der strøg over hans Drengaaars Horisonter. Et halvt Aarhundrede derefter tog han Afsked i Længsel efter at høre en Hedelærkes Kimen.

Hugo Matthiessens Værk er næret af et ædelt Menneskes Kilder. Vi troer, at det vil grønnes længe.

En Fortegnelse over Matthiessens Skrifter, ved Victor Hermansen, er trykt i Festskrift til Hugo Matthiessen (1941), en personlig Karakteristik af ham, ved C. Elling, indleder det posthumt udgivne Skrift *Tjele* (1958).